

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «ЗАСОБИ НАРОДНОГО ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА»

Хіміч Віта, Демченко Наталія

Хмельницький національний університет, Хмельницький

Анотація. У статті зроблено аналіз науково-методичної літератури та теоретичне обґрунтування поняття «засоби народного хореографічного мистецтва». Дискусійним залишається питання щодо використання засобів народного хореографічного мистецтва на заняттях з фізичної культури.

Ключові слова: майбутні вчителі фізичної культури, засоби, народне хореографічне мистецтво.

Вступ. На сучасному етапі розвитку незалежної України актуальним питанням є виховання культурної, духовно багатой, гармонійно розвиненої особистості. Виховання учнівської молоді має бути багатовекторним – фізичний розвиток слід поєднувати з формуванням рис патріотизму, поваги до культури і традицій свого народу, духовних цінностей.

Як зазначено в Концепції національно – патріотичного виховання дітей та молоді від 28.05.2015 року, «пріоритетним завданням державної політики у сфері освіти є всебічний розвиток особистості, зміцнення здоров'я та формування здорового способу життя, забезпечення оптимальної рухової активності людини, залучення учнів до занять фізичною культурою» [14].

Концептуальні положення проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури базуються на основних законах України: Закон України «Про освіту» (1991 р. зі змінами), який регулює основні засади нової освітньої системи (Нової Української Школи); Концепції Нової української школи (проект нового базового закону «Про освіту» (№ 3491-д від 04.04.2016); Законі України «Про вищу освіту» (2014 р.); Законі України «Про фізичну культуру і спорт» (1993 р. зі змінами); Національній стратегії з оздоровчої рухової

активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» (2016 р.); Концепції Загальнодержавної програми «Здоров'я 2020: український вимір»; Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді від 28.05.2015 р.

Використання засобів народного хореографічного мистецтва доцільно здійснювати з врахуванням того, що Україна має стародавню і величну культуру та історію, досвід державницького життя, які виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання молоді. Ці чинники уже ввійшли до освітнього і загально виховного простору, але сучасні суспільні та громадські процеси вимагають їх переосмислення, яке відкриває нові можливості для освітньої сфери.

На сучасному етапі розвитку нашої держави важливими аспектами є модернізація соціально-економічних та духовно-культурних сфер суспільства. Українська освіта не приділяла особливу увагу вихованню патріотизму у дітей та молоді, на нашу думку вчитель має забезпечувати гармонійний розвиток особистості, який поважає свій народ, свої традиції, виконувати громадські та конституційні обов'язки із захисту національних інтересів.

Виникає потреба до комплексного підходу щодо національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Національна концепція пропонує «комплексну і цілеспрямовану діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності незалежної України» [14].

Аналіз спеціальної та педагогічної літератури з проблеми підготовки майбутніх фахівців фізичної культури у професійній діяльності в умовах вищих навчальних закладах свідчить про багатовекторність дослідження. Значну увагу науковці приділяли дослідженням професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту в педагогічних навчальних закладах (А. Конох,

Л. Сущенко, О. Тимошенко, Є. Павлюк, Б. Шиян та інші); фізкультурно-оздоровчої (Н. Денисенко, Л. Іванова) та професійної діяльності загалом (Л. Безкоровайна, М. Данилко, М. Карченкова, А. Чепелюк), патріотичного виховання учнів (А. Леоненко), патріотичного виховання студентів у педагогічних університетах (О. Жаровська), здоров'язбереження (Ю. Мусхаріна), формування здорового способу життя підлітків (Н. Крутогорська, В. Пристинський, І. Шаповалова) та ін.

Незважаючи на те, що значення народної хореографії у розвитку гармонічної особистості підкреслювалося багатьма авторами, ними все-таки недостатньо розкрито вплив виховного процесу мистецтва на розвиток учнівської молоді, яке є складовою частиною загально виховного процесу та становить систематичну діяльність всіх підрозділів навчально-виховного процесу. Однією з вагомих ланок патріотичного виховання є використання засобів народного хореографічного мистецтва, однак на сьогодні вони застосовуються зрідка.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження проводилося згідно Тематичного плану науково-дослідницьких робіт Хмельницького національного університету «Трансформація життєвого світу людини в умовах особистісного і професійного розвитку» (ДР № 0116U005844).

Мета дослідження: провести теоретичний аналіз щодо уточнення сутності поняття «засоби народного хореографічного мистецтва».

Завдання дослідження:

1. Дослідити сутність поняття засоби народного хореографічного мистецтва у вітчизняних наукових джерелах.

Результати дослідження та їх обговорення. Сьогоднішні заняття з фізичної культури в школі не користуються великою популярністю. На нинішній день викладання предмету потребує постійного удосконалення та урізноманітнення процесу фізичного виховання школярів як запорука

збереження та зміцнення здоров'я, фізичного, естетичного та морального розвитку [3; 7].

Аналіз діючої навчальної програми для закладів загальної середньої освіти «Фізична культура в школі. 10-11 класи» [17] показує, що танцювальні вправи можуть включатися до процесу фізичного виховання старшокласників.

Модернізація змісту освіти є одним із завдань Національної стратегії розвитку освіти в Україні. «Система освіти повинна забезпечувати формування особистості, яка усвідомлює свою належність до Українського народу, європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлена до життя в постійно змінюваному, конкурентному, взаємозалежному світі» [9].

Ця думка найшла своє підтвердження в Законі України «Про освіту»: «метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [5].

Актуальністю педагогічної діяльності вчителя фізичної культури зумовлена змінами в сучасному суспільстві. Нове соціальне, економічне і політичне середовище висуває нові вимоги до особистості вчителя, який не може бути звичайним передавачем знань, умінь і навичок, він має бути активним, творчим та допомагати розкрити нові можливості особистості учня в сучасному світі.

У Законі України «Про фізичну культуру і спорт» зазначено, що «Фізична культура у сфері освіти має на меті забезпечити розвиток фізичного здоров'я учнів та студентів, комплексний підхід до формування розумових і фізичних

здібностей особистості, вдосконалення фізичної та психологічної підготовки до активного життя, професійної діяльності на принципах індивідуального підходу, пріоритету оздоровчої спрямованості, широкого використання різноманітних засобів та форм фізичного виховання і масового спорту, безперервності цього процесу протягом усього життя» [6].

У Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту розкрито значення фізичної культури і спорту «фізичне виховання і масовий спорт є важливою складовою процесу повноцінного розвитку людини та її виховання, дієвим засобом профілактики захворювань, підготовки до високопродуктивної праці, захисту Батьківщини, забезпечення творчого довголіття, організації змістовного дозвілля, запобігання антигромадським проявам» [9].

Науковець Р. Мушкета зазначає, що на перше місце виходить інтеграційна функція, яка стосується інтеграційних впливів різних середовищ, котрі мають вплив на самого учня. Всі очікування, що виникають із зв'язку поміж суспільством і активною особистістю вчителя, знаходять своє відображення у вимогах щодо профілю вчителя фізичної культури в процесі його навчання [8].

Для того, щоб розглянути сутність поняття «засоби народного хореографічного мистецтва», необхідно проаналізувати його трактування у науково-педагогічній і довідковій літературі.

У академічному тлумачному словнику української мови термін «засіб» тлумачиться як прийом, якась спеціальна дія, що дає можливість здійснити щонебудь, досягти чогось; спосіб. Те, що служить знаряддям у якій-небудь дії, справі [15].

Науковці з деякою умовністю виділяють такі напрями використання засобів фізичної культури в житті:

– побутовий фізкультурно-гігієнічний напрям – використання засобів фізичної культури для відновлення працездатності і зміцнення здоров'я в умовах домашнього побуту;

- масовий оздоровчо-рекреативний напрям – використання засобів фізичної культури при колективній організації культурного дозвілля;
- загально-підготовчий напрям – загальна фізична підготовка в формі планомірних секційних, групових або індивідуальних занять;
- спортивний напрям – спеціалізовані заняття спортом в секціях або індивідуально;
- професійно-прикладний напрям – використання засобів фізичної культури в режимі робочого дня і спеціальні форми професійно-прикладної фізичної підготовки;
- лікувальний фізкультурно-реабілітаційний напрям – використання засобів фізичної культури в системі лікувальних заходів по відновленню здоров'я або окремих функцій;
- військово-прикладна фізична підготовка, розрахована на допризовників і військовослужбовців [4].

Ми визначили, що до засобів фізичного виховання належать спеціальні, цілеспрямовані рухові дії, що ведуть до реалізації мети і завдань фізичної культури, дають можливість досягти чого-небудь для зміцнення здоров'я на занятті фізичної культури.

Розглядаючи визначення поняття засобів народного хореографічного мистецтва, слід проаналізувати, що саме входить у поняття «народний».

В основі цього слова лежить прикметник «народ», тобто це значить той, хто належить народові, країні, державі, відповідний духові народу, його національним особливостям, створений народом, народні танці, народні казки, народні думи.

Народні засоби виховання і навчання властиві певній нації, національності і відображають характер і особливості фізичного виховання народу.

У словнику української мови поняття «народний» виражено таким чином:

- який належить народові, країні, державі;
- відповідний духові народу, його національним особливостям;

- створений народом (оспівування в народних піснях, народні казки, народні думи, народні танці);
- з добровільною участю всього народу [15].

Науковець О. Притула стверджує, що народні (національні) засоби фізичного виховання можуть бути основними і допоміжними, а також їх можна розділити на традиційні і запозичені у інших народів, але адаптованих до специфіки української народної (національної) системи фізичного виховання. Прикладом традиційності народних (національних) засобів фізичного виховання можуть бути народні ігри та забави, українські народні танці [13].

Український письменник, культурний діяч і педагог О. Духнович, по суті, був засновником етнопедагогіки. Одна із його робіт – це «Народна педагогія», де він детально продумав і уклав в систему організації шкільництва, так і навчання дітей у школі та за її межами. Його система ґрунтувалася на активній участі школярів у навчанні та свідомій праці вчителів і батьків у навчальному процесі на глибокому усвідомленні, що саме освіта і добре виховання підростаючого покоління – то надійний національний фундамент народу. О. Духнович розвивав у своїх творах ідею народності виховання. У його творах обґрунтована вимога виховання людини – громадянина і патріота, міститься заклик «сили людські, тілесні і духовні, від природи дані, з молодості зберігати і удосконалювати». Відповідно до цих завдань, на його думку, повинно здійснюватися розумове, моральне і фізичне виховання дітей та молоді [11].

Вчений-педагог Г. Волков стверджує, що не можливо успішно виховувати особистість, не долучивши її до самотньої педагогічної культури свого народу. Він переконує, що необхідно кожному цінувати досвід старших поколінь, проявляти серйозну увагу, до розуму народу, до його традицій, звичаїв, життєвим нормам і правилам. У книзі «Етнопедагогіка» вчений наголошує, що «народна культура виховання являє собою основу будь-якої культури. Ніяке національне відродження, ніяке відтворення прогресивних народних традицій неможливо без приведення в дію споконвічних традицій

виховання, народної педагогіки. Початкова школа неодмінно повинна бути послідовно національної, це – школа рідної мови, природне продовження «материнської школи». Формування повноцінного вчителя початкової школи немислимо без його спеціальної етнопедагогічної підготовки» [2].

Отже, проведене дослідження дозволяє нам конкретизувати поняття «народний», ми будемо розглядати його, як: то що належить народові; відповідає духові народу, його національним особливостям; створений народом (оспівування в народних піснях, народні казки, народні танці).

Розглянемо особливості поняття «хореографія». Слово «хореографія» грецького походження (chorea – пляска, grapho – пишу), цим словом стали називати все, що відноситься до мистецтва танцю. Хореографія – це змістовний рух, безпосередньо воно означає «писати танець». Поняття «хореографія» набагато ширше, у нього входять не тільки самі по собі танці, народні і побутові, класичний балет та бальні танці, пізніше цим словом стали називати все, що відноситься до мистецтва танцю. У цьому сенсі вживаємо його і ми. Хореографія має три розділи: а) народний, б) побутовий (або, як ми ще називаємо його, бальний) танець; в) професійне мистецтво танцю, в тому числі класичний балет [15].

Хореографія – вид мистецтва, в якому завдяки ритмічній зміні систематизованих художньо зумовлених положень людського тіла створюються танцювальні образи. Основним виражальним засобом тут є узгоджене і послідовне поєднання рухів рук, ніг, корпусу, голови, різноманітний гармонійний ритм яких й фіксується в танцювальних па, позах, жестах, міміці. Вони й створюють пластичний малюнок. Конкретизація танцювального образу зумовлюється музикою, піснею, пантомімою, драматургією тощо [1].

Науковець А. Бойко розглядає поняття «мистецтво», як створення якісного нового твору, який виконується в будь-якій області хореографічного мистецтва. Мистецтво знаходиться поза побутом. Природа мистецтва найбільш гостро проявляється в хореографічному мистецтві, де обов'язкові такі компоненти як:

узагальненість і символіка, присутні казковість і фантастичність. Тобто мистецтво хореографії базується на музично-організованих, умовних, образно-виразних рухах людського тіла. Початки образної виразності притаманні людській пластичності і в реальному житті: в тому як вона рухається, жестикулює, пластично реагує на дії інших; в цьому виражається особливості її характеру, відчутті. Такі «розмовні», характерно-виразні елементи, народжені в реальному житті прийнято називати пластичними інтонаціями або пластичними мотивами [1].

Висновки.

Отже, засоби національного хореографічного мистецтва – це дії, які ведуть до реалізації мети та завдань народної хореографії, властиві певній нації і відображає характер і особливості певної нації, національності (лексика народного танцю, хореографічні композиції, рухи народних танців, музика).

Перспективи подальших досліджень. Ми вбачаємо подальшим завданням дослідити проблему використання засобів народного хореографічного мистецтва на заняттях фізичної культури майбутніми вчителями фізичної культури у професійній діяльності.

Список використаної літератури

1. Бойко А. Б. Хореографія як вид мистецтва. Лекція з дисципліни «Мистецтво балетмейстера» для студентів II курсу факультету фізичного виховання. Освітньо-кваліфікаційний рівень – бакалавр, напрям підготовки – 6.02.02.02. «Хореографія» Львів-2013. URL: file:///C:/Users/user/Desktop/8F.pdf.
2. Волков Г. Н. Этнопедагогика: Учеб. для студ. сред. и высш. пед. учеб. заведений. Издательский центр «Академия». М. 1999. 168 с.
3. Ермаков С. С. Физическая культура- основной инструмент культуры здоровья. Педагогика, психология та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2010. №11. С. 31–33
4. Завдання, основні напрямки та організаційні форми фізичного виховання дорослого населення. URL: <http://3w.ldufk.edu.ua/files/kafedry/tmfv/tmfv/fs/3kurs/lek/16.pdf>.

5. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

6. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3808-12/page2>.

7. Кравчук Т. М., Голівець К. М., Особливості використання танцювальних вправ у фізичному вихованні старшокласниць. Теорія та методика фізичного виховання. № 4. 2015. С. 11–16.

8. Мушкета Р. Підготовка вчителів фізичного виховання у Польщі до оцінювання навчальних досягнень учнів : дис. канд. пед. наук. Тернопіль, 2006.

9. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1148/2004>.

10. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013/paran10>.

11. Педагогіка. Український письменник, культурний діяч і педагог О. В. Духнович. URL: <http://osvita.ua/vnz/reports/pedagog/13772/>.

12. Педагогічна система Яна Амоса Коменського. URL: <http://studentam.net.ua/content/view/2255/85/>.

13. Притула О. Л. Національні бойові культури в контексті світової цивілізації. Феномен, Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції м. Запоріжжя, 13 серпня 2015 р. Запоріжжя. 2015. URL: <http://spas.zp.ua/wp-content/uploads/2016/06/для-феномину.pdf>.

14. Про затвердження Концепції національно – патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15#Text>.

15. Словник української мови, Академічний тлумачний словник. URL: <http://sum.in.ua/s/narodnyj>, <http://ukrlit.org/slovnyk/narodnyj>.

16. Теорія і методика фізичного виховання: Підручник. Ч.1. Черкаси: Видавництво. 2005. 420 с.

17. Фізична культура в школі: навчальна програма для 10-11 класів закладів загальної середньої освіти. Київ: Літера ЛТД. 2019. 192 с.